

הפתעה בכריים טיים

באמצעה של רשימת חגי ישראל
 – בין פסח לראש השנה –
 מופיעה פתאום מצווה חברתית.
 יד המקרה? ממש לא

[חוברת למרצה](#)

תובנות לחיים

טעימה מתורתו של הרבי

פרשת אמור

THE
SHLUCHIM
OFFICE

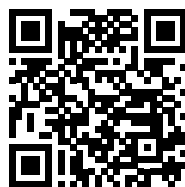
לזכות
הרב יוסף וזוגתו מרת יעל ומשפחתם שיחיו
מיכאלשוילי

השיעור השבוע מוקדש
לע"נ
השליח הרה"ת ר' אלקנה פנחס ע"ה
בן יבדלחט"א
השליח הרה"ת ר' יצחק נחום שליט"א
חזן
חבר מסור בצוות 'משרד השלוחים'
קרוב לשני עשורים
נלב"ע ט' אייר ה'תשפ"ה

לתרומה ולהקדשת שיעור לחץ כאן

או סרוק את הברקוד

לפרטים נוספים צור קשר באימייל INFO@JEWISHINSIGHTS.ORG
להורדת מערכי שיעור נוספים בקרו באתר WWW.JEWISHINSIGHTS.ORG

משרד השלוחים

י"ר | הרב גדליה שמטוב
כיתוח | הרב מנדי שמטוב

עורכים

הרב אברהם גרינברג
הרב זושא גרינברג
משתתף בעריכה | הרב שלום בער חזן

עברית

עריכה לשונית | הרב לוי שייקביץ
הגהה | הרב מנחם וילהלם

אנגלית

תרגום ועריכה | הרב מענדל סופער
הגהה | הרב מענדל לברטוב

ספרדית

תרגום ועריכה | הרב רפי טוויל

צרפתית

תרגום ועריכה | הרב יאיר אלבז
הגהה | ש. אלבז
עימוד | לוי אלבז

פורטוגזית

תרגום | מר יצחק דיין
עריכה | הרב ישעי' דיין
עימוד | מייק קטן

רוסית

תרגום ועריכה | הרב אלכסנדר גרישין
עימוד | ת. וולף

עימוד | מוסי וולוסוב

אתר אינטרנט | יובל כץ וישראל ויסוצקי
אדמיניסטרציה | לוי שמטוב

ועדה מייעצת

הרב אשר דערן - קייפ-טאון, דרום אפריקה
הרב מנדי גרליצקי - תל אביב, ישראל
הרב לוי גרינברג - אלפטון, טקסס
הרב דוד גולדברג - סאו פאולו, ברזיל
הרב לוי שייקביץ - כפר חב"ד, ישראל
הרב מנדי גרינברג - טווינסבורג, אוהיו
הרב שמואל פרידמן - ב. בלנקה, ארגנטינה
הרב יוסף יצחק בלוי - כינרת, ישראל
הרב חיים דרוקמן - לוצרן, שווייץ

נסד בימי השבעה לזכרון ולע"נ הרב גבריאל נח וזוגתו רבקה הי"ד הולצברג
שלוחי הרבי במומבאי, הודו

© Published and Copyright 2024 by
Shluchim Office International

תוכן השיעור

א. מתנות העניים מהיבול.....6

בפרשתנו מפרטת התורה את כל מועדי ישראל ואת הקרבנות שמביאים בהם, אולם באופן מפתיע היא 'שותלת' באמצע את מצוות פאה ולקט הקשורות למתנות עניים (מקור 1).

רש"י מצטט את רבי אבדימי, שמסביר שזה כדי ללמדנו שמי שיקיים את מצוות פאה ולקט כראוי, נחשב כאילו בנה בית מקדש והקריב קורבנות (מקור 2).

שואל הרבי:

א. רש"י מצטט את שמו של בעל המאמר – רבי אבדימי. מדוע?

ב. במקורו של רש"י מובא הלשון "כאילו בית המקדש קיים והוא מקריב קורבנותיו לתוכו", אולם רש"י בוחר ניסוח שונה: "מעלים עליו כאילו בנה בית המקדש והקריב קורבנותיו בתוכו". מדוע?

ג. בהמשך רש"י מסביר, שלתורם אין בחירה לתת את הלקט והפאה למי שהוא רוצה, אלא כל עני יכול לבא ולקחת. נשאלת השאלה: הרי מצוות פאה ולקט הוזכרו כבר בפרשה הקודמת, ומדוע רש"י לא פירש זאת בפרשה הקודמת, והמתין עם פירושו עד עתה?

ב. היוקר של היגיעה.....9

פאה ולקט הן מצוות ייחודיות. בשונה ממצוות הלוואה בה הכסף מושב בחזרה למלווה, ה'מענק' שניתן לעני נשאר בידו ובביתו. זהו הקשר בין פאה ולקט לבין הקרבת הקורבנות: כשם שהקורבן נשאר בבית המקדש, ולא נלקח לאכילה מחוצה לו, כך גם הצדקה של פאה ולקט נותרת אצל העני, ולא נלקחת חזרה על ידי בעלי השדה (הסבר ה'גור אריה' מקור 3).

ייחודיות נוספת שישנה בלקט ופאה, מעבר למצוות צדקה רגילה – היגיעה.

במצוות צדקה ישנם שתי רמות: א. כסף שהושג ללא השקעת מאמץ מיוחד. ב. כסף שהושג בעמל רב. אדמו"ר הזקן מסביר בתניא את המעלה שישנה בצדקה דווקא מכסף שהושג בעמל רב, שאז כל נפשו החיונית עולה לה" (מקור 4).

מכיון שגידול חקלאי כרוך ביגיעה גדולה של חרישה, זריעה וקצירה, כאשר יהודי משאיר פאה ולקט לעני, זו צדקה מסוג נעלה יותר, שכן הכסף הושג בעמל רב מהרגיל.

ולכן, באם מצוות צדקה רגילה מכסף שהושג ללא עמל מיוחד, שקולה להבאת קורבן לבית המקדש, הרי שמצוות פאה ולקט שעליהם הוא מתייגע הרבה יותר, הושוו ל"כאילו בנה בית מקדש", משום שהעמל והטרחה שהושקעו במצוות הצדקה נחשבים כמו היגיעה שהושקעה בבניית בית המקדש. (בכך מתורצת שאלה ב').

ג. נתינה טהורה – ללא אינטרס.....12

כאשר יהודי מצווה כי עליו להשאיר תבואה לעניים, סביר שיבחר לתעדף את עבדו ואמתו העניים,

שכן הם סייעו לו בעבודת האדמה. מגיעה התורה ואוסרת להפנות את הצדקה למקורבים, אלא עליו לאפשר לכולם לקחת באופן שוויוני.

כשנתינת הפאה והלקט נעשית כך, היא נחשבת "כאילו בנה בית המקדש", שכן מדובר ביגיעה נפשית גדולה, שבה האדם מקדים את טובת הזולת על פני טובתו האישית, ומעניק לו את התבואה שהשקיע בה מאמצים מיוחדים, ללא כל טובת הנאה.

בכך מתורצת שאלה ג'. ברוח פסוקים אלו, שמדגישים את היגיעה המיוחדת במצוות לקט ופאה, שלכן הם מושווים לבניית בית המקדש, מזכיר רש"י את הקושי נוסף, בכך שזה נתינה ללא שום אינטרס.

בשביל לבאר זאת ביתר ביאור, מזכיר רש"י את שמו של בעל המאמר – רב אבדימי.

הגמרא מספרת, שכאשר תלמיד מסוים שאל את רבי חלפתא, מדוע "עניי עירך קודמין", בחר הרב לבקש דווקא מבנו – רב אברדימוס – לענות על כך. מדוע? משום שהוא עסק בלהט בהלכה זו, ותשובתו הייתה נכנסת ללב השואל.

מכיון שלרב אברדימוס הייתה חיות מיוחדת בנושא של עניי עירך קודמים, אזכורו כאן מדגיש את המהפך החשיבתי, כאשר בדין של פאה ולקט העיקרון של "עניי עירך קודמים" מתבטל, ויש לתת את הצדקה בצורה שוויונית לכולם.

וכאשר יהודי מבצע את שתי המצוות באותו רגש, ומשנה את טבע מידותיו, או אז הוא נחשב כמי ש"בנה בית המקדש, והקריב עליו קורבנות".

פתיחה

בפרשת אמור, כשאנו לומדים על חגי ישראל, קופצת אל מול עינינו פיסקה בלתי צפויה, שמופיעה לפתע באמצע רשימת החגים – מצוות לקט ופאה. התורה 'עוצרת' את רצף הדינים על פסח, שבועות, ראש השנה ויום הכיפורים – כדי לדבר על שיבולים שנופלות בשדה.

נשאלת השאלה: איזו שייכות יש בין חגי ישראל הנשגבים, והקרבנות שמביאים אז בבית המקדש, לבין פעולת קציר פשוטה בשדה חקלאי? מה למקדש ולקציר?

השיעור לפרשת אמור

משיחת מוצש"ק פרשת אמור ה'תשל"ח, בלתי מוגה
שיחות קודש ה'תשל"ח חלק ב', עמוד 253 (בתרגום המערכת)
וראה גם לקו"ש חלק י"ז, פרשת אמור, שיחה ג'

א. מתנות עניים מהיבול

פרשת אמור היא הפרשה השמינית בספר ויקרא, העוסקת בדינים שונים. בפרשה זו מוזכרים בפעם הראשונה רשימת חגי ישראל אותם אנו חוגגים מדי שנה. באמצע רשימת החגים, הכניסה התורה את מצוות לקט ופאה, שאינן שייכות כלל לחגים. מדוע?

מקור 1 ספר ויקרא, פרק כ"ג, פסוקים ד-ה, ו"ו-ט"ז, כ"א-כ"ב, כ"ד, כ"ז

אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ, אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם.

לתלמיד
עמ' 4

חג הפסח

בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעֲרֵבִים פֶּסַח לֵה'.
חג השבועות

חג השבועות

וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמִּחְרַת הַשַּׁבָּת, מִיּוֹם הַבִּיאָכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה, שִׁבְעַת שָׁבָתוֹת תִּמְיַמַּת תִּהְיֶינָה. עַד מִמִּחְרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׂבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם, וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לֵה'... וְקִרְאתֶם בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה, מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם, כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ, חֲקַת עוֹלָם בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם.

לקט ופאה לעני

וּבִקְצֹרְכֶם אֶת קִצִּיר אֲרֻצְכֶם, לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֶךְ בִּקְצֹרְכֶךָ וְלִקֵּט קִצִּירְךָ לֹא תִלְקֹט, לְעֹנִי וְלִגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם.

פאה

יהודי הקוצר את שדהו מחויב להשאיר בקצה השדה מעט 'קמה' עבור העניים, שנאמר: "לא תכלה פאת שדך בקוצרך". חלק זה נקרא 'פאה'. חובה זו חלה גם על איסוף פירות מהעצים – מהם יש להשאיר מעט לעניים. מן התורה אין שיעור מוגדר לפאה, אך חז"ל קבעו שאין לתת פחות מאחד משישים (1/60) מהשדה, בין בארץ ישראל ובין בחוץ לארץ. יש להוסיף על שיעור זה בהתאם לגודל השדה, מספר העניים באזור ולפי ברכת היבול. כל המגדיל את מתנת הפאה, מוסיפים לו שכר משמים.

לקט

בזמן קציר השדה ואיסוף האלומות, על היהודי להשאיר לעניים את השיבולים הנופלות במהלך הקציר, שנאמר, "ולקט קצירך לא תלקט". 'לקט' מתייחס לשיבולים הנופלות מן המגל בזמן הקצירה, או מידי הקוצר בעת איסוף השיבולים. חשוב לציין שהגדרת 'לקט' חלה רק כאשר נופלות שיבולת אחת או שתיים בבת אחת. אם נפלו שלוש שיבולים בו-זמנית, כל השלוש שייכות לבעל השדה ולא לעניים.

ראש השנה

דָּבָר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר: "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׂבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זָכוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ".

יום כיפור

"אך פֶּעֶשׂוּר לַחֲדָשׁ הַשָּׂבִיעִי הַזֶּה – יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא, מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם, וְעֲנִיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם, וְהִקְרַבְתֶּם אֵשָׁה לָהּ".

לתלמיד
עמ' 4

מה הקשר?

רש"י

וּבִקְצָרְכֶם: אָמַר רַב אַבְדִּימִי בְּרַבִּי יוֹסֵף, מָה רָאָה הַכָּתוּב לְתַנּוּחַ בְּאִמְצַע הָרִגְלִים, פֶּסַח וְעֶצְרַת מִכָּאן וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים וְחַג מִכָּאן? לְלַמֶּדֶךָ שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן לְקַט שְׂכָחָה וּפָאָה לְעֵנִי פְּרָאוּי, מַעְלִין עָלָיו כָּאֵלּוּ בָּנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְהִקְרִיב קִרְבָּנוֹתָיו בְּתוֹכוֹ.

תַּעֲזוּב: הֵנַח לַפְנִיָּהּ וְהֵם יִלְקֻטוּ, וְאִין לָךְ לְסַיֵּעַ לְאַחַד מֵהֶם.

<< הרבי

שאלות על רש"י

צריך להבין:

לתלמיד
עמ' 5

(א) רש"י מצטט בפירושו את שם בעל המאמר - "אמר רבי אבדימי ברבי יוסף". וכפי שדובר כבר כמה פעמים, כאשר רש"י מביא את שם בעל המאמר, זה מוסיף בהבנת הענין. מה אם כן נוסף לנו בהבנת הענין מהעובדה שבעל המאמר הוא "רבי אבדימי ברבי יוסף"?

(ב) כאשר מעיינים בתורת כוהנים (המקור של מימרת רב אבדימי), צצה קושיא גדולה יותר על רש"י:

בתורת כהנים כתוב "ללמד, שכל מי שהוא מוציא לקט שכחה ופאה ומעשר עני, מעלים עליו כאילו בית המקדש קיים והוא מקריב קרבנותיו לתוכו" (לא שהוא בונה את בית המקדש, אלא שבית המקדש קיים, והוא מקריב בו קורבנות), ואילו רש"י כותב, "מעלים עליו כאילו בנה בית המקדש והקריב קרבנותיו בתוכו" - בכך הוא בונה את בית המקדש.

בפשטות יש לומר שרש"י מצא גירסא אחרת בתורת כהנים, פחות נפוצה. אולם מכיון שהגירסא ברוב הספרים היא זו שמופיעה בתורת כוהנים, מדוע בחר רש"י לצטט דווקא את הגירסא השונה והפחות נפוצה?

(ג) בהמשך, מפרש רש"י על המילים "לעני ולגר תעזוב" - "הנח לפנייהם והם ילקטו, ואין לך לסייע לאחד מהם".

נשאלת השאלה: הרי מצוות לקט ופאה כתובות כבר בפרשה קודמת, לפיכך, היה רש"י צריך לפרש אותן בפעם הראשונה שהוזכרו. מדוע המתין ופירש אותן בפרשה זו?

לסיכום שלוש השאלות על רש"י:

א. מדוע הוא מביא את שם בעל המאמר?

ב. מדוע אינו מביא את הגירסא הנפוצה (אדם המביא קרבנות לבית המקדש), ובוחר לצטט גירסא עלומה (אדם הבונה את בית המקדש ומביא קרבנות)?

ג. מדוע המתין רש"י לפרשה זו כדי לבאר שבמצוות לקט ופאה אסור על הבעל השדה להחליט איזה עניים ילקטו את השבלים.

ב. יוקר היגיעה

<< הרבי

צדקה בכיוון אחד

מה פשר ההשוואה בין מצוות לקט ופאה ובין קרבנות?

הייחודיות במצוות פאה ולקט היא שהשבליים נשארות אצל העני, בדומה למצוות הצדקה שהאדם נותן לעני ואינו מקבל אותה חזרה, ובשונה מהלוואה שאותה מקבל המלווה בחזרה. אמנם הלוואה אף היא צדקה, ואדרבה, "שמונה מעלות יש בצדקה, זו למעלה מזו, מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד ישראל שמך, ונותן מתנה או הלוואה" - אך בסופו של דבר, בהלוואה הוא מקבל את הכסף בחזרה, ואילו צדקה נשארת אצל העני. כך גם בפאה ולקט, השבליים נשארות אצל העני.

לתלמיד
עמ' 6

וכך מסבירים המפרשים את הקשר בין לקט ופאה לקרבן - "והקריב עליו קרבנותיו בתוכו". כאן מדובר על קרבן שנשאר בבית המקדש - "בתוכו", ולא על קרבן שהוא לוקח חלק ממנו לאכול (כבקרובן שלמים). וזהו הדמיון בין קרבן למצוות פאה ולקט - שהן כמו צדקה הנשארת אצל העני, ובעל הבית אינו מקבל אותה חזרה.

מקור 2 גור אריה על פירוש רש"י

הטעם ידוע, כי הקרבת הקרבן הוא שנותן ממנו לה', וכן הנותן לקט שכחה ופאה לעניים נותן ממנו ש'לו לעניים, שזהו כמו קרבן לה', שגם מתנת העניים - לה' נחשב, ולפיכך פאלו בונה בית המקדש והקריב עליו קרבן.

לתלמיד
עמ' 6

<< הרבי

יגיעת החקלאי

בלקט ופאה יש מעלה יתירה על צדקה רגילה:

אך ישנה מעלה בפאה ולקט לגבי צדקה סתם:

לתלמיד
עמ' 6

אדמו"ר הזקן מבאר בתניא (פרק ל"ז), שישנו אופן של "צדקה שאדם נותן מיגיע כפיו", שאז "כל כח נפשו החיונית מלוכב בעשיית מלאכתו", וכשהוא נותן זאת לצדקה, אזי "כל נפשו החיונית עולה לה". בנוסף לכך, ישנו אופן של נתינת צדקה מכסף שהוא לא ממש התייגע עליו, אלא שמכיון ש"במעוה אלו היה יכול לקנות חיי נפשו החיונית" לכן זה נחשב שהוא "נותן חיי נפשו לה".

מקור 3 ספר התניא, פרק ל"ז

ובזה יובן מה שהפליגו רבותינו זכרונם לברכה במאד מאד במעלת הצדקה, ואמרו ש"שקולה כנגד כל המצוות" ... מפני שהיא עיקר המצוות מעשיות, ועולה על כולן, שכולן הן רק להעלות נפש החיונית לה', שהיא היא המקיימת אותן, ומתלבשת בהן ליפלא באור אין סוף ברוך הוא המלוכש בהן.

לתלמיד
עמ' 6

ואין לה מצוה שנפש החיונית מתלבשת בה כל כך כבמצוות הצדקה, שכל המצוות אין מתלבש בהן רק כח אחד מנפש החיונית בשעת מעשה המצוה לכד, אבל בצדקה, שאדם נותן מיגיע פפיו, הרי כל כח נפשו החיונית מלוכש בעשיית מלאכתו או עסק אחר שנשתפר בו מעות אלו, וכשנותנן לצדקה – הרי כל נפשו החיונית עולה לה'.

לתלמיד
עמ' 7

שהרי בעבודתו וביגיעתו בא לידי ביטוי כל כוחה של נפשו החיונית, שלא כמו בכל מצווה אחרת הקשורה בכוח בודד של נפשו. לכן ישנה מעלה גדולה בצדקה יותר מאשר בכל שאר המצוות.

ברם, נשאלת השאלה: מה הדין בצדקה שאדם נותן מכסף שלא עבד או יגע להשגתו, האם יש בה אותה מעלה?

מסביר רבנו הזקן:

וגם מי שאינו נהנה מיגיעו, מכל מקום, הואיל ובמצוות אלו היה יכול לקנות חיי נפשו החיונית – הרי נותן חיי נפשו לה'.

לתלמיד
עמ' 7

ולכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה ש"מקרה את הנאולה", לפי שבצדקה אחת מעלה הרבה מנפש החיונית, מה שלא היה יכול להעלות ממנה כל כך פחות ובחינות ככמה מצוות מעשיות אחרות.

<< הרבי

וכפי שה"בן חמש למקרא" רואה בפועל, שאביו (או אחיו המבוגר וכיוצא בזה) מתייגע אמנם לפרנסתו, אך זה לא באופן שבכל יום הוא מתייגע עד מיצוי הנפש ממש - זה קורה רק מזמן לזמן, ובאופן יוצא מן הכלל.

לתלמיד
עמ' 7

אך כשמדובר על מצוות לקט ופאה - "לא תכלה בפאת שדך בקוצרך וגו'" - בוודאי שהן כרוכות ביגיעתו, כפי שה"בן חמש למקרא" כבר למד, ש"בזעת אפך תאכל לחם". יורד אמנם גשם, ונושבים רוחות וכו', אך כדי שהתבואה תצמח, מוכרחת להיות יגיעה.

ומזה מובן, שהנתינה של פאה ולקט מהשדה לעני קשה יותר מצדקה רגילה, משום שצדקה סתם לא תמיד קשורה עם כסף שהוא מתייגע עליו, מה שאין כן בנוגע לתרומת השדה, התבואה תמיד כרוכה ביגיעה, ובכל זאת הוא נותן אותה לעני.

יתירה מכך, לא רק שלאחר שהוא אוכל - "תאכל לחם" - הוא נותן גם לעני, אדרבה, קודם כל עליו לתת לעני, ורק לאחר מכן הוא יכול לאכול בעצמו - "תאכל לחם". משום שהחיוב של לקט ופאה חל מיד בשעת הקציר, ואילו כדי שיהיה לו לחם לאכול מאותה תבואה, צריך לעבור משך זמן עד שיעשה מזה קמח וסולת, ומהם יאפה לחם, ורק אז יהיה "תאכל לחם".

היגיעה בונה את בית המקדש

המעלה המיוחדת במצוות לקט ופאה מסבירה מדוע רש"י מדמה אותם לא רק להבאת קרבנות, אלא אף לבניית בית המקדש עצמו.

לתלמיד
עמ' 7

נמצאנו למדים, שמצוות פאה ולקט כרוכה ביגיעה עצומה: לאחר היגיעה של "בזעת אפך" - שהתבואה תצמח, וכל שאר העבודות הכרוכות בכך, אומרים לו שעליו לתת גם לעני. יתירה מזו, עליו לתת קודם לעני, ורק לאחר מכן "תאכל לחם" בעצמו - שזאת יגיעה גדולה יותר מאשר בצדקה רגילה.

ומזה מובן, שכיון שמצוות הצדקה היא דוגמת הבאת קרבן לבית המקדש, ומצוות הפאה והלקט (שהן יגיעה גדולה יותר מצדקה) חשובה יותר מנתינת צדקה סתם, לכן אומר רש"י, שכל המקיים את מצוות הפאה והלקט "כאילו בנה בית המקדש", משום שעמלו ויגיעתו, נחשבים כמו היגיעה על בנין בית המקדש (ולא רק כהבאת קרבן לבית מקדש בנוי, דוגמת צדקה רגילה). על ידי כך שהוא משנה את עצמו לגמרי באמצעות יגיעה גדולה זו, הוא בונה את בית המקדש הרוחני, עליו נאמר "ושכנתי בתוכם".

בזה מתורצת השאלה הראשונה, מדוע רש"י בוחר בגרסה שמשבחת ביותר את מקיימי מצוות לקט ופאה, משום שהיא קשה הרבה יותר מצדקה סתם. ואם מדמים צדקה רגילה לקרבנות, הרי שלקט ופאה הכרוכים ביגיעה גדולה יותר, דומים לבניית בית המקדש.

ג. נתינה טהורה – ללא אינטרס

<< הרבי

צדקה בכיוון אחד

בהמשך לכך מפרש רש"י על "לעני ולגר תעזוב אותם" - "הנח לפניהם והם ילקטו ואין לך לסייע לאחר מהם":

לתלמיד
עמ' 8

כאשר אומרים ליהודי שעליו לתת לעני פאה ולקט, הוא אומר שהוא מוכן לתת זאת לעני, אך הוא רוצה לתת זאת ל"עבדך ואמתך" (כפי שמוצאים בנוגע למועדות, שיש את "בנך ובתך, עבדך ואמתך", שהם ה"ארבעה שלך", ולאחר מכן ישנם את ה"ארבעה שלי" - "הלוי והגר והיתום והאלמנה").

מקור 4 ספר דברים, פרק ט"ז, פסוק י"א

וְשִׁמַּחְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ, אֶתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ, וְהַלְוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ וְהַגֵּר וְהִיתוּם וְהָאֱלֵמָנָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ, בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁכֶן שְׁמוֹ שָׁם.

לתלמיד
עמ' 8

מדרש אגדה על הפסוק

וְשִׁמַּחְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ: לִי יֵשׁ ד' בְּנֵי בֵּית – לִוִּי גֵר יְתוֹם וְאֱלֵמָנָה, לָךְ יֵשׁ ד' בְּנֵי בֵּית – בֶּן וּבֵת עֶבֶד וְאָמָה. אִם אֶתָּה מְשַׁמַּח אֶת שְׁלִי אֲנִי מְשַׁמַּח אֶת שְׁלֶךָ.

<< הרבי

ה"עבדך ואמתך" שעבדו את השדה גם הם עניים שאין להם משלהם. אם עליו לתת פאה ולקט - מדוע עליו להקדים את ה"עני וגר" שאינו מכירם, בשעה שהוא יכול לתת זאת ל"עבדך ואמתך" שהתייגעו כדי שהשדה תיתן את יבולה?

לתלמיד
עמ' 8

קודם הוא יתן להם, ואם ישאר הוא יתן גם "לעני ולגר" אחרים. ואם לא ישאר, הוא עדיין קיים את המצוה, משום ש"עבדך ואמתך" גם הם עניים...

על זה אומרים לו: "לעני ולגר תעזוב אותם" - הנח לפניהם והם ילקטו ואין לך לסייע לאחד מהם":

מכיון שהפסוקים מדגישים את שלילת הנאת עצמו - כפי שמובן מכך שעליו לתת לזולת משהו שעליו התייגע ביגיעה גדולה, ולתת זאת לזולת עוד לפני שהוא עצמו נהנה מכך - מסתבר לומר שהמשך הפסוק ממשיך באותו קו, ש"לעני ולגר תעזוב אותם ואין לך לסייע לאחד מהם", שאין לו בזה אפילו טובת הנאה בכך שיוכל לתת זאת לעני מקרוביו או ידידיו.

ובזה מתורצת השאלה השלישית: כאשר התורה מביאה בפרשתנו את מצוות לקט ופאה, היא מיקמה אותן בפרשה שבה הן מושוות לבניית בית המקדש והבאת קורבנות - בגלל הקושי שבהם - לכן מוצא רש"י לנכון להדגיש קושי נוסף, והוא, שאין לתורם שום הנאה אישית מכך כלל וכלל.

ודווקא אופן נתינה זה של פאה ולקט הוא בתכלית השלימות, עד שנחשב "כאילו בנה בית המקדש", מכיון שזה קשור עם יגיעה נפשית גדולה, כי (א) יתן לזולת, (ב) לפני שלוקח לעצמו, (ג) ענין שעבד עליו קשה, (ד) שלא יהיה לו בזה אפילו טובת הנאה - שיוכל לתת לעני ממכריו.

סיכור צדקה בטוהרה (על פי ובא בתרא, דף י')

רבן יוחנן בן זכאי ראה בחלומו, שבמהלך השנה עתידים בני אחותו להפסיד שבע מאות דינרים.

באותה שנה, פנה אליהם רבן יוחנן לפעמים תדירות, ובקש שוב ושוב סכומים גדולים לצדקה. בסיום השנה, יצא שהם נתנו לו 683 דינרים.

כשהגיע ערב יום הכיפורים שלחו מבית הקיסר, וערכו אצלם ביקורת של מס הכנסה. הם נבהלו מאד, ורצו לבקש ברכה ועצה מדודם - רבן יוחנן בן זכאי. אמר להם רבן יוחנן בן זכאי: אל תדאגו, ייקחו מכם רק שבעה עשר דינרים

שאלו אותו: איך אתה יודע?

אמר להם: כך ראיתי בחלום. (שאתם תפסידו שבע מאות דינרים. מכיון שנתתם לצדקה 683, נשאר לכם להפסיד רק 17 דינרים). ואכן כך היה.

שאלו אותו בני אחותו: אם כן, למה לא סיפרת לנו על החלום מלכתחילה, והיינו נותנים בעצמנו לצדקה בשמחה, ולא היית צריך לרדוף אחרינו.

ענה רבן יוחנן: רציתי שתתנו לשם מצווה ולא כדי להרוויח.

ייחודיותו של רב אבדימי

מדוע מביא רש"י את שם בעל המאמר?

ה"בן חמש למקרא" (אם הוא תלמיד ממולח) עדיין מקשה: אכן נתינת פאה ולקט קשורה עם יגיעה נפשית גדולה, אך סוף כל סוף, זה בסך הכול "לקט" - מה שנופל (זה לא כל השדה, ואפילו לא חצי שדה), על דרך זה "פאה" שבפשוטו של מקרא אין לזה שיעור, ואפילו השיעור שנכתב בזה (פאה פרק א' משנה ב', וראה במפרשים שם), הוא לא שיעור גדול, והרבה פחות מחצי שדה, מדוע אפוא עושים מזה כזה "שטורעם", שזה לא רק כאילו שהקריב קרבן בבית המקדש, אלא יתירה מזו, "כאילו בנה בית המקדש והקריב קרבנותיו בתוכו"!!

וכדי לתרץ קושיא זו, מביא רש"י את שם בעל המאמר - "רבי אברדימוס ברבי יוסף", עליו מובא בירושלמי המעשה הבא:

מקור 5 תלמוד ירושלמי, מסכת שביעית, פרק ח', הלכה ה' (מעובד על-ידי המערכת)

יהודה איש חוצי התחבא במערה שלוש שנים, כי רצה למצא את הטעם מדוע חיי העיר הזאת קודמים לחיי עיר אחרת. הוא הגיע אל רבי יוסי בר חלפתא, ששאל אותו, "היכן היית?". אמר לו: "התחבאתי במערה שלוש שנים כי רציתי למצא את הטעם מדוע חיי העיר הזאת קודמים לחיי עיר אחרת". קרא [רבי יוסי] לרבי אבירודימוס בנו. אמר לו: "אמר לו, מה הטעם מדוע חיי העיר הזאת קודמים לחיי עיר אחרת?". אמר לו: "כתוב 'תהינה הערים האלה', כל עיר ועיר תהינה, ורק אחר כך 'ומגרשיה סביבותיה'". אמר לו [רבי יוסי ליהודה מחוצי], "מה גרם לך [שלא ידעת את הטעם]? שלא למדת עם חבריך!".

ולכאורה זה לא מובן: בשביל מה רבי יוסי בן חלפתא קרא לבנו רבי אברדימוס שיענה על השאלה? לכאורה הוא היה יכול לענות על כך בעצמו!

אלא מובן, שרבי אברדימוס התעסק בלהט בהלכה ש"חיי עיר הזאת קודמין לחיי עיר אחרת" - ומכיון שהיה צריך לענות לשואל באופן שיהיו דברים היוצאים מן הלב, שאז הם נכנסים אל הלב - לכן הוא קרא לבנו רבי אברדימוס, בידעו שהוא מתעסק בלהט בהלכה זו, והוא אמר לו שכך כתוב בפסוק. זה לא ענין של סברא שאפשר להתווכח עמה ולשאול שאלות, אלא כך כתוב בפסוק.

רבי אברדימוס התעסק בלהט בענין של "חיי העיר הזאת קודמים" - שזהו ענין שמגיע מקדושה - משום שהוא פסק דין מפורש שכתוב בפסוק. ואילו כעת אומרים לו שמצוות פאה ולקט יוצאות מן הכלל, שבהן המצווה היא - "לעני ולגר תעזוב אותם" - אין לך לסייע לאחד מהם" - שאסור לתת קדימה לעניי עירך (על אף שמצד הכלל של "חיי עניי עיר הזאת קודמין" הוא היה צריך לתת את הלקט והפאה "לעבדך ואמתך" - שהם בגדר של עניי עירך) - הנה בשעה שאדם נוהג באופן כזה, הוא משנה את הטבע ואת המדות שבקדושה - ומובן שיגיעה כזאת נחשבת "כאילו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנותיו בתוכו".

ולכן מביא רש"י את שם בעל המאמר - רבי אברדימוס ברבי יוסי, משום שדוקא אותו אחד שמתעסק בלהט בענין של "עניי עירך קודמין", הוא יכול להדגיש את גודל החשיבות שישנה בלקט ופאה, השינוי של מדות וטבע של קדושה.

היינו, שמצד אחד אומרים ליהודי, שיש דין בתורה ש"חיי עיר הזאת קודמין", ומצד שני אומרים לו שאותה "תורת אמת" אומרת, שבמקרה של פאה ולקט - צריך לנהוג באופן יוצא מן הכלל (ולא מביאים שום סיבה לכך), ועליו לקיים את שתי המצוות באותו להט.

אפילו כשהוא לא שייך להבנה והשגה גדולה ולהתבוננות עמוקה, והוא רק יודע את הדין של "חיי עיר הזאת קודמין", והוא יודע גם את הדין השני (באותן הלכות צדקה), שבנוגע לפאה ולקט צריכה להיות ההנהגה של "לעני ולגר תעזור אותם", והוא עוסק בלהט בשניהם - במצוה קלה ובמצוה החמורה, במצוה שהיא לפי טבעו ובמצוה שאינה לפי טבעו, עם אותו להט - הנה בשעה שהוא נוהג באופן כזה, הוא משנה את טבע מדותיו שבקדושה - ואז אומרים עליו שהוא "כאילו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנותיו בתוכו".

משיחת מוצש"ק פרשת אמור, ה'תשל"ח, בלתי מוגה
שיחות קודש ה'תשל"ח חלק ב', עמוד 253 (בתרגום המערכת)

נקודות מפתח

לתלמיד
עמ' 10

באמצע הפסוקים העוסקים בחגי ישראל ובקרבת שמוקדשים בהם, 'שותלת' התורה את מצוות פאה ולקט – מתנות עניים משדה חקלאי. מכאן למדים חז"ל שמי שמקיים את המצוות הללו כראוי, נחשב כאילו בנה את המקדש והקריב בו קורבנות.

הייחודיות במצוות פאה ולקט – בדומה למצוות צדקה – היא בכך שהכסף מגיע לידי העני ונשאר אצלו, בניגוד להלוואה שחוזרת לבעליה. במובן הזה הן דומות להקרבת קורבן. הקורבן נשאר 'בידי' המקדש, ולא נאכל בידי הבעלים.

הייחודיות הנוספת של מצוות פאה ולקט מעבר למצוות צדקה רגילה, היא בכך שהם באות במאמץ רב. ספר התניא מעלה על נס את מי שנותן צדקה בכסף שמושג בעמל רב, שבכך הוא מקדש את נפשו לה'. פאה ולקט ניתנים לאחר עמל וטרחה רבה של הבעלים בשדה, ולכן זכותו של התורם נחשבת כאילו התאמץ בבניית המקדש. לכן רש"י בחר בנוסחה שמדגישה את הזכות בהתאמצות בבניית המקדש.

הנטייה הטבעית של בעל הבית היא לבחור את העניים הקרובים אליו, את עבדו או אמתו, ולתת להם את מתנות העניים. אך רש"י מדגיש בפרשתנו שהתורה שוללת כל אינטרס במצוות אלו. עליהם להתבצע באנונימיות מוחלטת ללא כל שיקול אישי, ולתת לעני רנדומלי. זה מדגיש עוד יותר את הקושי בלקט ופאה, ולכן מסביר, למה מי שמקיים אותם מושווה לבונה בית המקדש.

הגמרא מספרת, שרב אבדימי – בעל המאמר – התמסר בלהט ללימוד ההלכה "עניי עירך קודמים". רש"י מצטט את שמו בכדי ללמדנו, שדווקא מי שהבין לעומק את הכלל של מתן תעדוף לקרובים, יכול לתת לנו הבנה כמה מאמץ נפשי דורשת תרומה לעניים רנדומליים.

לתלמיד
עמ' 11

כאשר יהודי מתגבר על טבעו, ונותן מתוך מאמץ וללא נגיעה אישית צדקה לעני לא מוכר, התורה מושווה ומעריכה את המאמץ לזכות של בניית בית המקדש ממש.

ציצה לדרך

אנו רגילים לתת צדקה לעמותות שקרובות לליבנו, וזה חשוב וראוי. אך לפעמים כדאי לנסות משהו אחר: לתת צדקה בסתר גמור, תרומה אנונימית שתגיע למי שבאמת זקוק לה מבלי שנדע מיהו, ומבלי שהוא יידע מאיתנו. דווקא הוויתור על הסיפוק שכרוך במתן צדקה, הוא מעשה שייקר מאוד בעיני ה', וצדקה כזאת נחשבת כאילו בנינו את בית המקדש!